HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

תניא אידך ¹ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר אתה אומר בסיבת הבעל או אינו אלא בסיבת הבן כשהוא אומר ²ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה הרי הסיבת הבן אמור הא מה אני מקיים ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר דכולי עלמא מיהת ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר מאי משמע [א] סימן אמר רבה בר רב שילא אמר קרא איש תרווייהו איש כתיב בהו אלא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא ידבקו תרווייהו ידבקו כתיב בהו אלא אמר רבא אמר קרא ידבקו מטות רב אשי אמר אמר קרא ממטה למטה אחר ובן לאו אחר הוא א"ר אבהו אמר ר' יוחנן אמר רבי ינאי אמר רבי ומטו בה משמיה דרבי יהושע בן קרחה מנין [ב] לבעל [א] שאינו נוטל בראוי כבמוחזק שנאמר ³ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב אלא מלמד שנשא שגוב אשה ומתה בחיי מורישיה וירשה יאיר ומתו מורישיה וירשה יאיר ואומר ⁴ואלעזר בן אהרן מת ויקברו וגו' מנין לפנחס שלא היה לו לאלעזר מלמד שנשא אלעזר אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה פנחס ומאי ואומר וכי תימא יאיר דהוה נסיב איתתא ומתה (א) וירתה תלמוד לומר ואלעזר בן אהרן מת וכי תימא דנפלה ליה בשדה חרמים אמר קרא בנו נחלה הראויה לו וירשה בנו: ובני אחות: [ג] [ב] תנא בני אחות ולא בנות אחות למאי

תניא אידך לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר אתה אומר בסיבת הבעל או אינו אלא בסיבת הבן כשהוא אומר לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה הרי סיבת הבן אמור הא מה אני מקיים ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר. ומשמעות דורשין איכא בינייהו תנא דברייתא קמייתא פשיטא ליה דקרא בתרא דהיינו ממטה למטה אחר בסיבת הבעל איירי כדמפרש לקמיה מדכתיב ביה אחר והלכך מוקי לקמא בסיבת הבן דתרי קראי בסיבת הבעל למה לי וסבירא ליה להאי תנא כדאמרינן בעלמא (פסחים כד.) דכל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי ותנא בתרא לא סבירא ליה הך דרשא דאחר דלקמן ומוקי מסברא לקרא קמא בסיבת הבן דקריב ליה טפי מבעל ומתוך כך אייתר ליה קרא תניינא לסיבת הבעל. כן נראה בעיני ועיקר: **דכולי עלמא מיהת.** אפילו תנא דברייתא קמייתא סבירא ליה דהאי ממטה למטה אחר בסיבת הבעל איירי: **מאי משמע.** לתנא קמא קבעי ליה דבשלמא לברייתא בתרייתא קרא קמא סבירא ליה בסיבת הבן משום דקרוב לאמו טפי מבעל אייתר ממטה למטה אחר לסיבת הבעל ולאו ממשמעותא מוקי ליה הכי אלא מייתורא אלא לת"ק דאמר דהאי ממטה למטה אחר פשיטא ליה דבסיבת הבעל איירי ואיהו מגלי אאידך קרא דבסיבת הבן איירי ממאי משמע ליה סיבת הבעל: **אמר קרא איש.** דמשמע בעל כמו איש נעמי (רות א) כלומר בסיבת הבעל קפיד קרא. סיפא דהאי קרא דממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל כלומר הבעל בנחלתו ידבק ולא בנחלת שבט אחר: **תרווייהו נמי איש כתיב בהו.** דכתיב בקרא קמא ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל ואי איש משמע ליה סיבת הבעל תרווייהו נמי בסיבת הבעל ומיהו גם המתרץ היה יודע דבהאי קרא איש כתיב דזיל קרי בי רב הוא ואמאי דבעינן לעיל ממאי משמע דהאי קרא ממטה למטה אחר בסיבת הבעל איירי אתא איהו למימר דשפיר משמע דבסיבת הבעל איירי דהא כתיב ביה איש ותמה על עצמך למה גם הראשון אינו מדבר בסיבת הבעל כיון דכתיב ביה איש אלא מתוך שמיותר מוקי ליה בסיבת הבן וההוא איש דקרא קמא לדרשא בעלמא אתא וגם המקשה משיב תרווייהו נמי איש כתיב בהו ומה ראית שיהא אחרון דוקא וקמא לדרשא אדרבה קמא לגופיה לסיבת הבעל ובתרא לדרשא ואכתי מאי משמע דבתרא בסיבת הבעל: **ידבקו.** אין לשון דבק אלא בין איש לאשה כדכתיב ודבק באשתו (בראשית ב) דכיון דמפורש כל כך דכתיב ביה לשון דביקה ודאי בסיבת בעל איירי ומהכא הוא דהוה פשיטא ליה לתנא ואע"ג דבקרא קמא נמי ידבקו כתיב תיתי לדרשא בעלמא: **מטות.** משמע בעל דדביקת מטות על ידי בעל הוא: **תרווייהו נמי מטות כתיב בהו** לא גרס: **רב אשי אמר.** הכי משמע קרא לא תסוב נחלה ממטה האשה למטה אחר שיירשנה בעלה אם תנשא לו שהוא אחר לגבה אבל אם נוספת הנחלה על ידי בנה שיורשה אינו אחר ממש לגבה דיורש כרעיה דאמיה הוא: **בראוי.** כגון שמתה אשתו ואח"כ מת אביה דנחלה זו ראויה לה אילו היתה קיימת מנין שלא יירש אלא קרוביה מצד האב או בנה יירשנה שהבן יורש את זקנו כדכתיב [במדבר כז] ואם אין לו בת עיין עליה שבן הבת יורש אביה: **כבמוחזק.** ירושה שהיא מוחזקת כבר קודם מיתתה כגון שמת אביה ואחר כך מתה היא ומנין שלא יירש דסד"א כיון דבעל קודם לבנה לירשה וה"נ כשמתה ואחר כך נפלה לה ירושה יקדים האב לבנו דק"ו הוא כיון דבמקום בן הוא קודם ליטול במוחזק בראוי נמי הוא יורש ק"ו מבן שיורש בראוי: **וירשה יאיר.** ולא שגוב אביו לפי שאין הבעל נוטל בראוי דאילו היה נוטל בראוי הוא היה יורשה ולא יאיר בנה שהאב קודם לבנו בירושת אשתו: **וירשה יאיר.** לאשתו: **נחלה הראויה לו וירשה בנו.** מאשר ניתן לו בהר אפרים [יהושע כד] קדייק דמשמע שבאו לדין אלעזר ופנחס על עסק ירושה זו לפי שהיתה ראויה לאלעזר ונתנה בבית דין לפנחס בנו לפי שאין הבעל נוטל בראוי. ורבינו חננאל פירש דדייקינן מדכתיב בהאי קרא בנו וכי אילו כתב בגבעת פנחס ולא אמר בנו הלא ידוע שפנחס בן אלעזר הוא ומפני מה כתב בנו ללמד כי זו הגבעה היתה ראויה לאלעזר וירשה פנחס בנו דבנו מיעוט משמע בנו ולא הוא מכלל שהיתה ראויה לאלעזר והלכך ליכא למימר דנפלה ליה משדה חרמים שחלק פנחס לא היה ראוי לאלעזר כן כתוב בפירושי רבינו חננאל: **ובני אחות.** יורשין אחי אמן: **תנא בני אחות ולא בנות אחות.** וכדמפרשינן לקמיה: למאי

תרוייהו נמי ידבקו כתיב בהו. פעמים שלא היו בקיאין בפסוקים וכן מצינו בסוף שור שנגח את הפרה (ב"ק דף נה.) מפני מה לא נאמר בדברות הראשונות טוב כו' א"ל עד שאתה שואלני כו' שאיני יודע אם נאמר בהן טוב או לאו כלך אצל ר' תנחום כו' ומיהו הכא תימה דמאקשי ליה תרוייהו איש כתיב בהו משמע דידע פסוקים ולא היה לו לתרץ אמר קרא ידבקו כיון דתרוייהו נמי ידבקו כתיב ובקונטרס פי' יפה וקמא נמי ידע דתרוייהו איש כתיב בהו ואתא לשנויי הא דקא בעי מאי משמע דשפיר משתמעי תרוייהו דאיירי בסיבת הבעל מדכתב בהו איש אלא דמוקי תנא איש דקרא קמא לדרשא אחרינא וההוא דקאמר אמר קרא ידבקו לא משמע ליה מאיש מידי דדריש מידבקו וידבקו דקרא קמא דריש לדרשא אחרינא: **ומטו בה משמיה דרבי יהושע בן קרחה.** אומר ר"י דקרחה הוא רבי עקיבא שהיה קרח כדאיתא בפרק בתרא דבכורות (דף נח. ושם ד"ה חוץ) דקאמר בן עזאי כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה והיה לו בן ששמו יהושע כדאמרינן בשבועות (דף ו.) א"ל רבי יהושע בנו של רבי עקיבא לר"ע ואין נראה לרבינו תם דנהי דבן עזאי הוא דקאמר ליה הכי בלשון בדיחותא חס ושלום שהיה להעלות לו שם על שום קרחות דגנאי הוא כמו עלה קרח (מלכים ב ב) ובפרק שואל (שבת דף קנב.) דאמר ליה ההוא גוזאה לרבי יהושע מהכא לקרחינאה כמה הוי כו' שהיה מגנה אותו על שהיה קרח ועוד דאמרינן בפרק בתרא דמגילה (דף כח.) שאל רבי את רבי יהושע בן קרחה במה הארכת ימים כו' א"ל רבי ברכני א"ל יהי רצון שתגיע לחצי שנותי ואי קרחה הוא ר' עקיבא הלא לא נשא בת כלבא שבוע עד שקבל עליו ללמוד ואז היה כבר בן ארבעים שנה כדתניא (ספרי פ' הברכה) ארבעים שנה עסק בפרקמטיא וארבעים שנה למד וארבעים שנה לימד וכל ימיו ק"כ שנה ואפילו נולד ר' יהושע בנו מיד כשנשאה אכתי לא היה כי אם בן פ' כשנולד רבי דאמר בפרק בתרא דקידושין (דף עב:) עד שלא מת רבי עקיבא נולד רבינו הקדוש ופחות ממאה וארבעים לא היה ר' יהושע כשבירך את רבי דבפחות משבעים לא היה מברכו וכבר היה רבי בן ששים שנה ומה ברכה היא זו לברכו בעשר שנים ועוד דסברא שלא נולד עד שחזר ר' עקיבא מבי רב אחר כ"ד שנה[א] א"כ כשהיה ר' יהושע בן ק' וארבעים כבר היה רבי בן פ"ד שהוא יותר מחצי ימיו ועוד שפי' רבינו נסים במגלת סתרים שמלא בבראשית רבה דחוץ מן הקרח היה רבי אלעזר בן עזריה[ב] אלא אומר ר"ת דקרחה הוא שם אדם כמו קרח[ד]: **מתה בחיי מורישיה** (ג) **וירשה יאיר.** וא"ת דבן יורש בראוי נכסי אמו ובעל אינו יורש מנלן דבעל קודם לבן וי"ל כיון שהבעל אינו יורש מחמת קורבה אלא מחמת שאירות שהן חשובין כבשר אחד אם כן כמו שהוא קודם לשאר קרובים כך הוא קודם לבן דמאי לי האי ומאי לי האי: וירש

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"א מהל' נחלות הלכה יא סמג עשין צו טוש"ע אה"ע סי' צ סעיף א:

טז ב מיי' שם הלכה ג וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' רעו סעיף א:

רבינו גרשום

וה"ג לה לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה בסיבת הבעל הכתוב מדבר אתה אומר בסיבת הבעל או אינו אלא בסיבת הבן כשהוא אומר לא תסוב ממטה למטה אחר הוי אומר בסיבת הבעל הכתוב מדבר. דילפינן סתום ממפורש וליכא למשמע מהכא כי אם בסיבת הבעל: דכולי עלמא מיהת. בין תנא קמא בין תנא בתרא: ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר כו': אמר קרא איש. איש כתיב ביה דכתיב איש בנחלתו ידבקו וגו' ואיש היינו סיבת הבעל. ומקשינן תרוייהו נמי איש כתיב בהו דהכי נמי כתיב באידך לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת אבותיו: ידבקו כתיב. דמשמע בסיבת הבעל דכתיב ודבק באשתו: אמר קרא ידבקו מטות. דמשמע הסיבת הבעל וכדאמר לעיל וכל בת יורשת נחלה ממטות וגו' ודביקת מטות על ידי בעל הוא: ובן לאו אחר הוא. דשייך בתר האם: מנין לבעל שאין יורש את אשתו מה שראוי לבוא לידה. כגון ירושת אביה אם אין לו בן ומתה בחיי האב ואחר כך מת אביה שאינו יורש ירושה זו אלא מה שמוחזק בידיה בחייה הוא יורשה: ומתה בחיי מורישיה. היינו חמיו וחמותו של שגוב ואח"כ מתו הן ועכשיו ראוי היה לו לשגוב אילו מת חמיו ואחר [היתה] מתה אשתו היה מוחזק בהן שגוב לפי שבאו לו מאשתו ועכשיו שמתה אשתו ואחר מתו הן להכי חוזרת הירושה לבן אשת שגוב והיינו יאיר בנו והכי נמי יתפרש אידך דפנחס: מאי ואומר. הואיל דשמעינן מיאיר דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק אמאי איצטריך קרא דפנחס להכי אצטריך דכי תימא מעשה דיאיר לא הוה כדאמרי' אלא הכי הוה שיאיר נשא אשה שהיו לה ל"ג ערים ומתה וירשה בעלה יאיר ומהכא ליכא למשמע דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ת"ש מפנחס וכי תימא פנחס נמי ירש את אשתו וא"כ תרי קראי לחד מלתא למה לי אלא ודאי פנחס ירש את אמו משום דאין הבעל נוטל בראוי וכי תימא מפנחס לא שמעינן דההיא גבעה משדה חרמים נפלה לו כדאמרי' לעיל ת"ש מלישנא דקרא דכתיב אשר נתן לו להכי כתב אשר נתן לו דב"ד נטלוה מאלעזר ונתנוה לפנחס בנו משום דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק כדאמרינן: **פי'** ובני אחיות נוטלין כל אחד ממון אחות אמו אם אין לה לא בן ולא בת. ולא מנחילין ממון לאחות אמן משום דבאין מכח אמן דכשם דאמן יורשת אחותה בשאין לה בנים כך בניה יורשין ממון אחות אמן אם אין אמן קיימת בשעת מיתת אחותה אבל אם מתו בניה של זו אין אחיות אמן יורשות אותן הואיל דאין האם עצמה יורשת את בניה כך אחות האם אין יורשת את אחותה. ואית דמפרשי בני אחיות הכי בני אחיות נוחלין ממון אחי אמן משום דאשה יורשת אחיה ואין אחי האם יורש את בן אחותו דכשם שהאם אינה יורשת את בנה כך אין אחיה

מסורת הש"ס

א) י"ל שהוא שם אמורא, ב) [לקמן קכה: ב"ק מב:], ג) [לקמן קטו.], ד) [ועי' תוס' שבת קנ ע"א ד"ה וריב"ק ותוס' בכורות נח ע"א ד"ה חוץ ותוס' פסחים קיב. ד"ה לוה],

תורה אור השלם

1 וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר כִּי אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: במדבר לו ט

2 וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה אֶל מַטֶּה כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: במדבר לו ז

3 וּשְׂגוּב הוֹלִיד אֶת יָאִיר וַיְהִי לוֹ עֶשְׂרִים וְשָׁלוֹשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד: דברי הימים א ב כב

4 וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן מֵת וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּגִבְעַת פִּינְחָס בְּנוֹ אֲשֶׁר נִתַּן לוֹ בְּהַר אֶפְרָיִם: יהושע כד לג

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומתה וירשה תלמוד לומר: (ב) תוס' ד"ה מתה בחיי מורישיה וירשה יאיר וא"ת כיון דבן יורש בראוי בנכסי:

מוסף רש"י

לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק. אין הבעל יורש את אשתו בראוי לבא לאחר מיתתה, כבמוחזק לה בידים (ב"ק מב:).

מוסף תוספות

א. דמסתבר שלא הוליד ממנה עד שעשה בי רב תרתי סרי ותרתי סרי שנין. תוס' בכורות נח. ב. דאמר בירושלמי שהיה קרח. שם.